

Dr N. Sanji, L. Tocauer, M. Skendžić, D. Žauhar i A. Tomaš, Zagreb

PROFESIONALNA ORIJENTACIJA TJELESNO INVALIDNE DJECE I OMLADINE KAO PREDUVJET ZA PROFESIONALNO OSPOSOBLJAVANJE

Profesionalna rehabilitacija, odnosno habilitacija invalidne omladine predstavlja veoma važnu stepenicu u procesu njihova osposobljavanja za samostalan život, jer je koristan i produktivan rad centralna struktura života svakog čovjeka; ona mu daje značenje i određuje svrhu. Malen je broj poslova koje ne mogu obavljati invalidne osobe, a odgovarajućim edukacionim procesom i radnim treningom mogu se osposobiti da izvršavaju svoje zadatke isto tako efikasno kao i radnici koji nisu hendikepirani. Početnu fazu uspješnog profesionalnog osposobljavanja, odnosno njegov integralni dio, čini pravilan izbor zanimanja — profesionalna orijentacija.

Profesionalna orijentacija invalidne omladine vrlo je složen i kompleksan posao koji zahtijeva timski rad i aktivnu suradnju specijalista raznih struka, već prema prirodi postojećeg defekta. Sagledavši značenje takvog pristupa, u našoj ustanovi, Zavodu za rehabilitaciju tjelesno invalidne djece i omladine Dubrava — Zagreb, djeluje kompletan tim koji na temelju rezultata psiholoških ispitivanja, liječničkih pregleda, intervjuja, pedagoških ispitivanja te obrade sa strane socijalnog radnika kao i rezultata ispitivanja u dijagnostičkim radionicama donosi zajedničko mišljenje o uključenju na rehabilitaciju za određeno zanimanje. Mišljenje tima ne smije imati samo dijagnostičko značenje, što znači da se zadatak svakog člana i suradnika tima ne sastoji samo u postavljanju iscrpne dijagnoze, na bazi adekvatnih dijagnostičkih sredstava i metoda, već i u postavljanju prognoze u pogledu daljnjeg razvoja.

Da bi mišljenje bilo prognostički punovrijedno, potrebno je isto toliko voditi računa o preostaloj radnoj sposobnosti koliko i o zahtjevima koje rad i radno mjesto postavlja pred čovjeka. Imperativno se nameće razmatranje utjecaja radnih operacija na postojeći defekt. Radne operacije ne samo da ne smiju nepovoljno utjecati na postojeće stanje, već trebaju

poticati, koliko je najviše moguće, aktiviranje defektnih organa. Jedino uz takav pristup možemo smatrati da predloženo zanimanje nije kontraindicirano i da se može očekivati stabilnost zdravstvenog stanja. U protivnom se može očekivati pogoršanje stanja i smanjenje mogućnosti za obavljanje radnih zadataka.

Ne manje važan faktor je ispitati potrebe za kadrovima u kraju iz kojeg invalid potječe, uvjete pod kojima će rehabilitant živjeti nakon odlaska iz ustanove, udaljenost radnog mjesta od stana rehabilitanta kao i mogućnost dolaska na posao. U tu svrhu nužno nam je potrebna suradnja s roditeljima ili skrbnicima, čije će informacije biti dopuna izvještajima centra za socijalni rad matične općine. Suradnja s roditeljima omogućuje nam da upoznamo stav porodice i sredine u odnosu na invalidnog omladinca, kao i mogućnosti angažiranja porodice u pogledu osiguravanja njegove egzistencije i rada.

Pored sposobnosti invalida i društvenih potreba za kadrovima, značajan faktor za uspješno osposobljavanje predstavljaju sklonosti i interesi, jer je aktivna suradnja invalidne omladine u toku osposobljavanja neophodna, a moguća je jedino u slučaju kad su interesi i sklonosti u skladu s odabranim zanimanjem. Potrebno je utvrditi koliko je omladinac motiviran za odabrano zanimanje i na čemu se bazira njegova motivacija. Čest je slučaj da se želje u pogledu profesionalnog osposobljavanja formiraju pod utjecajem okoline, odnosno pod utjecajem želja roditelja ili rođaka, ili na osnovu momentalne preferencije neke struke u odnosu na ostale, a da pri donošenju tako važne odluke nedostaje bitni element, a to je poznavanje zanimanja, odnosno uvjeta i prilika pod kojima se poslovi u tom zanimanju obavljaju kao i zahtjeva koje to zanimanje postavlja. Iz istih razloga, tj. nedovoljnog poznavanja struke, omladinac ne može pravilno ocijeniti u kojoj će mu mjeri izvršavanje radnih zadataka pružiti lično zadovoljstvo u radu. Zbog toga se može desiti da rehabilitant nakon uključenja u proces rehabilitacije utvrdi da odabrano zanimanje u stvari ne odgovara njegovim sklonostima i interesima.

To kazuje na neophodnost profesionalnog prosvječavanja omladine koje se, unatoč naglašavanju u toku posljednjih godina, ne provodi još uvijek dovoljno sistematski. U našem Zavodu posvećuje se tome odgovarajuća pažnja. Svi učenici završnih razreda osnovne škole upoznaju se sa zanimanjima u našem zavodu kroz praktični rad u radionicama. Omladini, koja dolazi u Zavod bez dovoljnog poznavanja zanimanja, pomaže se u provjeravanju vlastitih sposobnosti i stabilnosti motivacije upoznavanjem sa zahtjevima zanimanja, u čemu vrlo značajnu ulogu imaju dijagnostičke radionice. Ovdje moramo napomenuti da u našem

Zavodu to nisu isključivo dijagnostičke radionice. To su ujedno i radionice u kojima se omladina radno osposobljava. Međutim, u procesu profesionalne orijentacije koristimo ih u dijagnostičke svrhe.

Neposrednim radom u dijagnostičkim radionicama omladina se upozna s pozitivnim i negativnim stranama pojedinih zanimanja, može sagledati svoje radne sposobnosti, ustanoviti u kojoj struci postiže najbolje rezultate, što će sigurno predstavljati najstabilniji motivacioni faktor za izbor zanimanja. Uspjeh u radu predstavlja bazu za razvijanje shvaćanja da tjelesna invalidnost ima ograničeno značenje i da ne može spriječiti invalidnu osobu da uspješno djeluje na mnogim područjima.

Pored toga što sam rehabilitant može sagledati sebe u odnosu na zanimanje, stručni tim dobiva dragocjene podatke koji mu omogućuju da se orijentacija izvrši u pravcu onog zanimanja u kojem će najviše doći do izražaja sposobnosti invalidne osobe.

Stručni tim u našem Zavodu ipak ne može uvijek izvršiti orijentaciju u ono zanimanje za koje smatramo da je najprikladnije za invalida. Razlog je tome što u našem Zavodu — jedinoj ustanovi za profesionalnu rehabilitaciju tjelesno invalidne omladine u Republici — postoji mogućnost za uključivanje u svega šest struka, a mi možemo jedino odrediti koja je od tih struka najprikladnija. Prema tome moramo se više ravnati prema mogućnostima za uključivanje u proces profesionalnog osposobljavanja nego prema sposobnostima i sklonostima kandidata. U tom slučaju mi ćemo osposobiti invalidnu osobu za produktivan rad, omogućiti joj uključivanje u zanimanje koje će uspješno obavljati, ali koje ipak neće predstavljati najviši domet njezinih sposobnosti. A upravo to bi trebalo da bude cilj profesionalne orijentacije i rehabilitacije prema suvremenim definicijama i koncepcijama.

Postizavanje tog cilja onemogućavaju i zakonski propisi koji invalidnim osobama garantiraju stručno osposobljavanje jedino u specijalnim školama, a to znači do stupnja kvalificiranog radnika. Prema tome i za učenike — čije sposobnosti prelaze zahtjeve raspoloživih zanimanja, a i motivacija im je u skladu sa sposobnostima — dajapazon izbora zanimanja je ograničen. Slobodan izbor zanimanja kod lakših invalida s izrazito razvijenim intelektualnim sposobnostima često je nemoguć zbog lošeg materijalnog stanja obitelji, dok je kod teže pokretnih opet u pitanju mogućnost dolaženja u školu. Ponekad i škole drugog stupnja pružaju otpor da prime invalidno dijete u redovne školske uvjete. Zbog toga se često dešava da učenik mora uložiti maksimalni fizički napor da bi mogao svladati radne zadatke u radionici, odnosno kasnije na radnom mjestu, dok bi neko intelektualno zanimanje vršio s lakoćom.

Isto tako velik problem predstavljaju i djeca s fizičkim invaliditetom čije su intelektualne sposobnosti ispod prosjeka te nisu u stanju pratiti program škole koji je u našem Zavodu usklađen s programom redovnih škola za učenike u privredi. Sve se više ukazuje potreba za otvaranjem zavoda za rehabilitaciju djece s kombiniranim smetnjama, jer takav zavod do danas još ne postoji.

A sada se ponovo vratimo na naše dijagnostičke radionice. Mišljenje o uključivanju na rehabilitaciju u određenu radionicu daje tim nakon što je učenik proveo u dijagnostičkoj radionici određeno vrijeme i pozitivno odgovorio na izvršavanju praktičnih zadataka koji predstavljaju uzroke posla ili grupe poslova. Pri tom se mjeri vrijeme, procjenjuje učinak, utvrđuje se način upotrebe materijala, alata i instrumenata, procjenjuje se spretnost, okulomotorna koordinacija, uvježbljivost, sposobnost izvršavanja zadataka na osnovu usmenih ili pismenih uputstava itd. Naročito je važno da se u toku probnog rada učeniku zadaju poslovi za koje postoji sumnja da ih neće moći uspješno obavljati, a koji su neophodni za svladavanje radnih zadataka. Ponekad će nam radna proba dati iznenađujuće rezultate. Susretali smo u našoj kratkoj praksi slučajeve kad je radna proba dokazala da učenik može uspješno izvršavati sve zadatke, iako smo prije toga, s obzirom na njegov invaliditet, opravdano sumnjali u to. Promatranjem rehabilitanta na radu u dijagnostičkim radionicama može se otkriti i niz osobina ličnosti, jer pored brzine kojom radi i uspjeha koji postiže, važno je na koji način obavlja posao i kako se pri tome ponaša, kakve su njegove reakcije na uspjeh i neuspjeh, kako se odnosi prema svom invaliditetu itd.

U većini slučajeva dovoljno je da radna proba u radionicama traje dva do tri tjedna. Međutim, ukoliko su rezultati radne probe takvi da se ne može sa sigurnošću dati niti pozitivno a niti negativno mišljenje, opravdano je radnu probu produžiti, naročito u slučaju kad to predstavlja posljednju mogućnost profesionalne rehabilitacije.

Sve što smo iznijeli upućuje nas na zaključak da je ispitivanje u dijagnostičkim radionicama od velikog značenja za profesionalnu orijentaciju invalida koja se ni u kojem slučaju ne bi smjela provesti bez radnih proba.

Samim izborom zanimanja, odnosno uključivanjem invalidne omladine u profesionalno osposobljavanje, ne prestaje djelatnost i zadatak tima za profesionalnu orijentaciju. Neophodno je da se prati uspjeh invalidne omladine u toku njihova osposobljavanja, a naročito nakon njihova u-

ključivanja u radni proces na radnom mjestu bilo u industriji ili zanatstvu, kako bi se mogla provjeriti prognostička valjanost metoda i kriterija na osnovu kojih je izvršena orijentacija.

Dr. N. Sanji, L. Tocauer, M. Skendžić, D. Žauhar and A. Tomaš, Zagreb

VOCATIONAL ORIENTATION OF PHYSICALLY HANDICAPPED CHILDREN AND YOUTH AS THE PREREQUISITE FOR VOCATIONAL REHABILITATION

SUMMARY

The vocational counseling is the first step of a successful vocational training. That is a very complex process needing efforts of medical, social, psychologic and pedagogic services. They shall evaluate the abilities, interests, desires and motivations and explore the vocational potentials as well as limitations of physical, mental and emotional nature.

The authors point out the importance of diagnostical work-shops for vocational counseling and orientation. They also stress that the effect of vocational training and the work effect of the placed worker should be followed up in order to check-out the prognostical value of methodes and criteria of the vocational counseling.